

ALI HAMROYEV YANA O'ZBEK KINOSIDA

*Fotima Ismoilova Izzat qizi**O'zDSMI "San'atshunoslik: sahna va ekran san'ati dramaturgiyasi"**3-bosqich talabasi +998945850306*

Annotatsiya: Bu yerda o'zbek kinosining afsonaviy rejissoriga aylangan Ali Hamroyev ijod yo'li hamda O'zbekistonga qaytib kelgach, bu yerda ilk yaratgan "Xalq jasorati" nomli hujjatli filmi haqida hikoya qilinadi.

Kalit so'zlar: rejissor, film, "Yor-yor", VGIK, "Xalq jasorati", urush, oliyanoblik, saxiylik, hujjatli film, kinoxronika, kinotaqdimot.

Aktyor, rejissor, ssenariy yozuvchisi hamda prodyuser Ali Hamroyev 1937-yilning 19-mayida Toshkent shahrida tavallud topgan. U O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi (1969) hamda Hamza nomidagi O'zbekiston Davlat mukofoti laureati (1971) hisoblanadi. Ali Hamroyevning 1960-1970-yillarda olgan filmlari SSSRda katta shuhrat qozongan bo'lib, u shu kungacha 30 tadan ortiq hujjatli film va 20 tadan ortiq badiiy filmlar yaratgan. Ali Hamroyevning eng mashhur filmlari 1964-yil olingan "Yor-yor", 1972-yil olingan "Soqchi" hamda 1984-yil sur'atga olingan "Vuodillik kelin" kabi filmlari hisoblanadi. Ali Hamroyevning 1998-yilda olgan "Bo Ba Bu" filmi ko'plab Yevropa mamlakatlarida namoyish etilgan. 1996-yil u o'zining yangi filmida Jack Nicholson Amir Temur rolini o'ynashga rozi bo'lganini e'lon qilgan. Ali Hamroyev Rossiyaning Moskva shahrida joylashgan Gerasimov nomli kinematografiya institutida (VGIK) tahsil olgan va uni 1961-yilda tugatib O'zbekistonga qaytgan. Uning otasi aktyor, kinodramaturg, o'zbek hujjatli kinolari asoschilaridan biri hisoblangan Ergash Hamroyev bo'lib, Ali Hamroyevning kinoga bo'lgan qiziqishi ham aynan otasi tufayli paydo bo'lgan. Ali Hamroyev 1961-yildan boshlab ya'ni VGIK ni tugatgan yilining o'zidayoq "O'zbekfilm" da rejissor bo'lib ishlay boshlaydi. "Bolalar haqida kichik hikoyalar" uning birinchi filmi hisoblanadi. Bundan tashqari, Ali Hamroyevning "Sevadi sevmaydi" (1964), "Yor-yor" (1964), "Laylak keldi yoz bo'ldi" (1966), "Besh ming nevaraning buvisi" (1967), "Dilorom" (1967), "Qizil qum" (1968), "Favqulodda komissar" (1970), "Yettinchi o'q" (1972), "Muxlis" (1973), "Qushlar ortidan ergashgan inson" (1975), "Triptix" (1978), "Tansoqchi" (1979), "Qobulda issiq yoz" (1983), "Vuodillik kelin" (1984), "Men seni eslayman" (1985), "Tilaklar bog'i" (1988), "Bo Ba Bu" (1988), "Kim jinni?" (1992), "Quyosh ostidagi joy" (2004), "Artistlar" (2007) kabi filmlari mavjud bo'lib, ular orasidan xalqimizning barcha yoshdagi tomoshabinlariga birday tanish bo'lgan "Yor-yor" filmi eng sevimlisi va mashhuri hisoblanadi.

Ali Hamroyevning 2020-yilda “O‘zbekkino” tomonidan sur‘atga olingan “Xalq jasorati” nomli hujjatli filmi uning haqiqiy iste‘dod egasi ekanligidan dalolat beradi. U aynan mana shu filmi uchun 2021-yil “Oltin Humo” kinotaqdimotida “Eng yaxshi hujjatli film” nominatsiyasida g‘oliblikni qo‘lga kiritib, “Oltin humo” sovrindorlari qatoridan joy egallaydi. Bu film ilk bor televizorda 9-may kuni telepremyera qilingan. O‘sha vaqt filmni ko‘rganimda ko‘zimdan o‘zim bilmagan holatda yosh chiqib ketgandi. Aynan ushbu hujjatli film meni tinchlikni qadriga yetishga, shunday osuda va totuv yurtida yashayotganimga shukronalar keltirishimga sababchi bo‘lgandi. Ushbu filmni ko‘rganimdan so‘ng, o‘zim bilmagan ko‘plab ma‘lumotlarni bilib oldim. Film aniq faktlarga asoslangan bo‘lib, uning muqaddimasida Qodiriy, Cho‘lpon, Fitrat kabi qatag‘on qurbonlari, O‘zbekistonning birinchi fotograf hamda operatori hisoblangan Xudoybergan Devonov, siyosatchilar Fayzulla Xo‘jayev, Akmal Ikromovlar haqida so‘z boradi. Aynan mana shular haqida gap ketganda tariximizning eng qora kunlari deb ta‘rif beriladi. Sababi shunday ma‘rifatparvarlarimiz yo‘q qilib yuborilmaganida, ular vatanimiz kelajagi uchun yanada ko‘proq o‘z hissalarini qo‘shgan hamda yangidan-yangi asarlar yaratishgan bo‘lishlari mumkin edi. Filmning keyingi epizodida Katta Farg‘ona kanali qurilishi aytiladi. 1939-yilda O‘zbekiston qizlari fabrikalarga ishga joylashishlari esa qo‘shiq orqali ifoda qilinadi. Qonxo‘r Gitler qo‘l qo‘ygan hujjatda 100 dan ortiq millatni yo‘q qilish haqida yozilgan bo‘lib, o‘zbeklar esa ana shu millatlar qatorining 5-o‘rinida turadi. Daxshatli Ikkinchi jahon urushi boshlangan vaqtda erkaklar tanklarga, ayollar esa paxta mashinalariga o‘tirishlari juda ham chiroyli ochib berilgan bo‘lib, O‘zbekistondan urushga 2090 ta samolyot, 1 yarim mln naryad, 2 mln avia bomba, 2 mln harbiy etik, 7 yarim mln gimnastyorka, 330 ming ipak parashut topshirishadi. 113 ta harbiy hospital tashkil etilib, unda 40 mingdan ortiq yaradorlar mavjud bo‘ladi. Bundan tashqari urushga yana 60 mingta ot va 650 mln rubl pul ham jo‘natiladi. Urush vaqtida O‘zbekistonning qilgan yordami yuqorida ta‘kidlaganimdek o‘z isboti bilan juda katta bo‘lib, 1 mln kishi O‘zbekistonga evakuatsiya qilinadi. Urush bo‘layotgan vaqtda odamlar kuniga 17-18 soatlab ishlashar va Chelyabinsk deb nomlanuvchi oziq-ovqat poyezdida oziq-ovqat tashishardi. Eng achinarlisi esa ana shunday ishchilarga kuniga 400-500 gramm non taqsimlab berilganligidir. Shunday og‘ir kunlarni boshidan o‘tkazayotganiga qaramay saxovatli, mehribon, ochiqko‘ngil xalqimizning farzandi bo‘lmish oddiy Toshkentlik temirchi Shoahmad Shomahmudovning 14 ta turli xil millat vakillariga mansub bo‘lgan bolalarni asrab olishlari haqiqiy oliyjanoblik sanaladi. Yana Samarqandlik Hamid Samatovning 12 ta bola asrab olishi, Fotima Qosimovaning 6 ta bola asrab olishganliklari ham aytib o‘tiladi. Hujjatli filmda Sobir Rahimov haqida ham alohida to‘xtalib o‘tilib, uni armiyada “temir general” deb chaqirishgani aytib o‘tiladi. Shu bilan bir qatorda teatr va kinoning rivojlanishi ham ko‘rsatib beriladi. Urushga O‘zbekistonda 1 mlndan

ortiq kishi ketgan bo'lib, salkam 700 ming kishi uyiga qaytmaydi. Ikkinchi jahon urushi tugaganidan keyin esa O'zbekistonlik 200 mingdan ortiq askarlar medallar bilan mukofotlanib, ulardan 301 nafari "Sovet Ittifoqi qahramoni" unvoniga sazovor bo'lishadi. Bir gap bilan aytganda, hamyurtlarimizning ikkinchi jahon urushida ko'rsatgan qahramonliklari, jasorati munosib taqdirlanadi. Aynan xalqimiz o'g'lonlarining mard-jasurligi, urush ortidagi insonlarning saxiy va qo'li ochiqligi sababli ham film aynan "Xalq jasorati" deb nomlangan bo'lsa ajab emas. Chunki bu yerda har kim bir-biri bilan birlashib, og'ir kunida yordam ko'rsatib o'zbek xalqining naqadar oliyanob fazilatlariga ega xalq ekanligini namoyon etadi. Hujjatli filmda namoyish etilgan ikkinchi jahon urushi davrlariga xos bo'lgan kadrlar aynan o'sha davr kinoxronikalaridan olinganligi ham filmning badiiyligini oshirib, uni tabiiy chiqishiga xizmat qilgan. Ushbu film Ikkinchi jahon urushi tugaganidan beri birinchi marta O'zbekistonda faqat kinoxronikaga asoslangan holda yaratilgan hujjatli film hisoblanadi. Ushbu filmni yosh-u qari ayniqsa, vatanimizning kelajagi qo'lida bo'lgan har bir yosh avlodni ko'rishini xohlardim. Sababi ular ham men bu filmni ko'rganimdan keyingi taassurotlarimni boshlaridan kechirishsin, tushunishsin, his qilishsin qanday mamlakatda yashayotganimizni, bu kunlarga yetish oson bo'lmaganligini va ertangi kunlariga umid bilan qarab shukur qilishlarini xohlayman.

Ushbu filmni yaratishda Ali Hamroyev nafaqat O'zbekiston balki Rossiya davlatidagi arxiv ma'lumotlariga ham murojaat qilib, ular bilan ham yaxshilab tanishib o'rganib chiqqan. Ali Hamroyev ushbu filmi to'g'risida shunday deydi: Yangi O'zbekistonda O'zbekistonliklarning mardligi va matonati, xotirasini abadiylashtirish, yana bir bor xalqimizga bosh egib, minnatdorchilik bildirish imkonini yaratuvchi bunday muhim loyiha amalga oshganidan benihoya hursandman. Men ushbu film ustida chin dildan va hayajon bilan ishladim.

Bundan tashqari, ushbu "Xalq jasorati" deb nomlangan hujjatli film nafaqat "Oltin humo" mukofotini balki 2021-yilning 8-12-noyabr kunlari Turkiya davlatida o'tkazilgan "Korkut Ata" turkiy tilli davlatlar xalqaro kinofestivalida hujjatli kino yo'nalishi bo'yicha ikkinchi o'rinni ham qo'lga kiritgan.